

Hoofdstuk 2 Soedan 1972

Het eerste wat ik in Khartoem kocht was een kleine hamer waarmee ik de volgende dagen op mijn knieën over de plavuizenvloer kroop om de tientallen minuscule teken plat te slaan. In het grote lege huurhuis hadden voor mijn komst een paar honden rondgelopen.

Nadat de ruwbouwactiviteiten van de kerncentrale in 1971 in Borssele waren afgerond zou ik aanvankelijk de kostenbewaking moeten doen van de bouw van Hoog Catherijne in Utrecht, maar ik zag mezelf niet zo zitten met drie rekenmachines en tafelbrede accountantsboeken om productiegetalletjes bij te houden en op te tellen. Een paar weken de advertenties doorlopen viel mijn blik op een baan bij de UNESCO. Khartoem aan de Nijl, daar wonen al duizenden jaren meer mensen dus het zal daar best wel om te overleven zijn. Hier, bij de scholenplanning divisie in de Soedan was het wel heel ander werk dan glijbekistingen en gewapend beton productie. Middelbare scholen in Afrika werden als een rijtje klaslokalen gebouwd en inefficiënt gemanaged; en op het moment dat ze klaar waren, waren ze vaak alweer te klein. Met een beter lesurenplanning en het roulerend gebruik van klaslokalen kon men de capaciteit van de school eenvoudig verhogen zonder enige bouwkosten. Ook werd gekeken naar de bouwstijl, materiaalgebruik en hoe zonwering kon worden aangebracht zodat nieuwe scholen geen galmende betonnen bunkers werden waar leerlingen door de zon oververhit raakten. We deden dus aan management voorlichting, gebruiksplanning en bouwadvies, en research voor school ontwerpen, heel nuttig allemaal.

Van rechts naar links, Sjoerd, Jan en Kamal, enz...achteraan Marchal, links Henk.

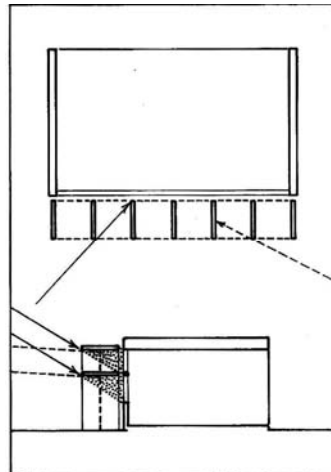
Ons kleine kantoor had een soort familiesfeer met een directeur (Kamal Al Jack), senior en junior technici, een paar secretaresses, een grote bibliotheek en een keukentje. Samen met de chauffeurs, dag en nacht bewaking nog geen 20 man. De bibliotheek werd ook gebruikt om de stencils te maken van de rapporten, ze af te drukken, samen te binden en te versturen. Enkele grote *desert coolers* in het gebouw en een enkele heel lawaaiige elektrische compressor koeler in het kantoor van de directeur en in de bibliotheek hielden de zaak koel, want met veertig graden Celsius plakte anders je zweethanden op het tekenpapier. Een grote karaf water bij elk bureau en met de regelmaat van de klok kon je er een klein kopje mierzoete koffie bij krijgen.

Gedurende de veldbezoeken maten we de school op en noteerden het aantal leerlingen per klas. Een school had bijvoorbeeld zes klaslokalen, elk voor een groep leerlingen, een natuurkunde lokaal, een bibliotheek, leraren ruimte en soms een aula. Sommige scholen hadden een vast sportuur voor de jongens. Als er meer leerlingen aanbod was wilde men er een klaslokaal aanbouwen, maar men had al reeds 8 lokalen voor 6 groepen. Met een beetje schuiven van de aanvangstijden van de school en het gebruik van de klaslokalen tijdens de sporturen kon de school 50% meer leerlingen huisvesten in dezelfde ruimtes. Het kleine beschikbare budget kon dan worden gebruikt voor de verbetering van het natuurkunde lokaal, meubilair, ventilatie, verlichting en dakisolatie. Vooral de verbetering van de schaduw en isolatie en de mogelijkheid van nachtelijke ventilatie om af te koelen, had een gunstig effect op de temperatuur in de klaslokalen, en daardoor ook op het comfort niveau van de leerlingen.

Bij de UNESCO was ik als vervanger van Matthew aangetrokken, een Amerikaan die net in juli 1971 in de Soedan was gearriveerd toen er een staatsgreep plaatsvond, eigenlijk een dubbele. Kolonel Nimeiry die zelf twee jaar eerder aan de macht kwam door een staatsgreep werd met een mini-coup door de Communistische of Marxistische Party afgezet en alle personeel van kantoor kreeg toen 's ochtends een telefoon dat ze tot nader order thuis moesten blijven en naar de Engelse radio luisteren. Gelukkig duurde het niet te lang want binnen een week werd diezelfde Marxist Party weer verdreven door een anti Communist party en de rust hersteld. Matthew had het echter moeilijk gehad want tijdens de toen lopende koude oorlog tussen de Sovjet en het Westen hadden de communistische coupplagers niet veel op met de Amerikanen en moest Matthew onderduiken. Over het algemeen wist men in elke stadswijk wel waar de buitenlanders woonden, dus thuis kon hij niet blijven. In grote paniek heeft hij toen het belangrijkste gepakt wat hij zo snel kon vinden en is over de muur van de achtertuin geklommen, naar een buurman die hij redelijk kende. De meeste villas die door buitenlanders werden gehuurd waren alleenstaand en alle huizen waren ommuurd, met slechts aan de voorkant een garagedeur waar je soms doorheen kon kijken. Er was niemand thuis en de grote kale huizen zijn erg schaars gemeubileerd. Geen plaats om je te verstoppen, dan maar onder het bed in de slaapkamer. Toen de buurman thuis kwam hing er een sterke Whisky lucht in huis, en die kwam uit de slaapkamer. Daar vond hij een trillende en doodsbenauwde Matthew onder zijn bed in een plas Whisky. Het enigste wat hij had kunnen redden in zijn vlucht waren twee flessen Johnny Walker, die bij zijn duik onder het bed gesneuveld waren. Een poosje na de contra coup is hij toen bij het kantoor vertrokken.

In het kader van dit programma werden samenvattingen gemaakt met uitleg over hoe zon bescherming werkte, welke maatregelen je kon nemen voor verkoeling in combinatie met betere verlichting. We maakten tekeningen van een mogelijke uitbreiding en hoe je een goedkope doch functionele lagere school kon bouwen met lokale materialen.

II.5

However, by combining horizontal and vertical shades, we reach a solution where the vertical shades eliminate sun penetration caused by the morning and the afternoon sun, whereas horizontal shades eliminate sun penetration caused by the sun at higher altitudes, Fig. (6a).

De rapporten werden op stencil gezet en dan werd het halve kantoor gemobiliseerd om de stencils en de kaften op volgorde te verzamelen, een paar grote nieten er door, en er dan een rug opplakken.

Een van mijn eerste veldonderzoeken was voor een cluster van middelbare scholen rondom Ombdurman waar we stevast onthaald werden op een ontbijt met in olie hard gebakken levertjes (bah!) en spiegeleieren op toast. Om voor deze scholen een beter klassengebruik te plannen moest rekening gehouden worden met gescheiden onderwijs voor meisjes, meestal in kleinere groepen dan de jongens. Het aantal meisjes op de middelbare school was stevast kleiner dan dat van de jongens en onderzoek wees aan dat dit kwam door hun besnijdenis aan het begin van de pubertijd. In het begin stond ik als groentje met mijn oren te klapperen en moest zelfs nieuwe woorden leren, eerst in het Engels en daarna in het Nederlands. Bij de infibulatie worden de clitoris en de schaamlippen weggesneden en de vagina gedeeltelijk dichtgenaaid. De handeling was geloof ik toen al officieel verboden en werd daarom clandestien gedaan in achterkamertjes, vaak met zware infecties tot gevolg, en dan soms als gevolg het overlijden van het 'voor de zedelijkheid bewaarde' meisje. Een aldus besneden meisje zou dan minder seksuele lusten hebben en pas opengemaakt worden bij een huwelijk. Ook kwam het voor dat menstruatieresten niet goed kwijt konden, wat ook weer tot ontstekingen leidde. Op de uitgetekende leeftijdsboom van de bevolking kon je goed zien dat er een flinke deuk in de leeftijdsopbouw van de meisjes bestond, vlak na de lagere schoolleeftijd. Welkom in de Soedan.

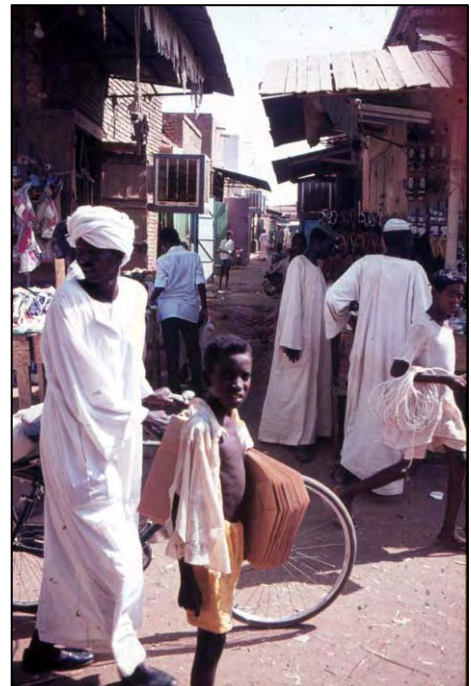
Het verschil tussen jongens en meisjes was een numeriek gegeven waar me mee werkten en ik had niet veel beschouwingen over de voor mij nogal merkwaardige redenen zoals: "dat is onze gewoonte; het moet van het geloof; het staat in de Koran of El Kitaab; dat hoort nu eenmaal zo; het is beter voor de meisjes," enz.

Op straat zijn bijna alleen maar mannen in djellabas.

De eerste weken probeer je uit te vinden waar alles is en waar of hoe je de boodschappen moet doen. Volgens onze franse directie secretaresse was het beste brood in de stad van een bakker aan de rand van het centrum. Het bleek vrij duur stokbrood te zijn i.p.v. gewoon brood dat iedereen at, behalve de Fransen dan. De eerste keer dat ik naar deze populaire bakker ging vond ik er een lange rij voor staan, allemaal mannen in hun lange witte *djellaba* jurken, hoofddoeken en zonnebrillen, en ik voelde er niet veel voor om in de gloeiende zon achter aan de rij te sluiten; overdag was het zo heet als in een droge sauna, en ik had geen paraplu bij me. Gelukkig bleek die lange rij klanten voor het gebouwtje ernaast te zijn. De volgende keer dat 's middags na mijn werk bij die bakker langs ging om een stokbrood te halen, was er ook een lange rij van mannen die bij de burens naar binnen wilden. Omdat ik geen Arabisch sprak en er niets was te lezen heb ik eens op kantoor gevraagd of zij wisten wat er naast de bakker te doen was. Gegniffel en lachen, maar onze oudste tekenaar Bashir wilde wel de details uit de doeken doen.

*Winkelstraatje in Omdurman.
Grote desert koelers aan de buitenkant.*

Het was een bordeel. Als je na een halfuurtje buiten in de zon gewacht te hebben uiteindelijk binnenkwam, kon je aan een klein metalen café tafeltje plaatsnemen en een bier bestellen. Vanwege de warmte waren alle drankflessen minstens een halve liter. Het bier was wel wat duurder dan in de stad, maar daar werd de "business" van betaald. Terwijl je een of twee halve liter flessen bier opdronk, kon je aan het donker wennen en bekijken wat er zich afspeelde. Aan een kant van de hal bevonden zich een rij deurtjes, waarachter de klanten werden afgewerkt. Je kon vanuit je tafeltje zien of een klant tevreden was als die uit een hokje kwam. Als je aan de beurt was dan ging je het mini kamertje in en daar lag dan de dame reeds klaar op het bed. Als je zo bezig was, kon je ook uit de geluiden opmaken of het er bij de burens wel leuker aan toe ging. In dat geval kon je dat hokje onthouden, weer buiten achter aan de rij aansluiten en voor een tweede ronde proberen om dat hokje te kiezen.

“En dat is toegestaan bij de lokale overheid?” Merkwaaardig want in de strenge moslim cultuur van Khartoem leek dat te spotten met de gepredikte geloofsopvattingen. Vooral het bierdrinken was vreemd, want daar zat toch alcohol in, en dat mocht ook al niet van het geloof.

“Ja hoor, want de meisjes zijn allemaal buitenlanders, uit Ethiopië en soms Egypte”. Oh, dan mocht het blijkbaar wel, interessant.

In Khartoem bestond geen open uitgaansleven en bijna iedereen werd door de ouders uitgehuwelijkt aan een geschikte tegenpartij. Een voordeel is dat de families dan wel met elkaar konden opschieten. Via familie contacten en feestjes of je kennissen netwerk werd je dan aan een partner gekoppeld. In ieder geval waren de ouders het dan met elkaar eens. Er was nauwelijks een mogelijkheid voor jongens om hun seksuele driften te beleven en een van de resultaten of uitwassen waren deze afwerk cafés die oogluikend werden toegestaan.

“Maar dat lijkt me niet zo fris en dan kan je makkelijk ziektes oplopen?”

“Ja dat is zo, en gonorrhoe of syfilis krijg je er standaard bij, er zijn maar heel weinig meisjes die niet besmet zijn met het een of ander.”

Slecht heel sporadisch zag je een vrouw overdag op straat, meestal een huisbediende die een boodschap moest doen. 's Avonds als het koeler was kwamen vrouwen in groepjes van twee of drie wel op straat om te winkelen, altijd begeleid door een mannelijk familielid.

Bashir was vroeger zelf ook een regelmatige klant geweest van zo'n soort etablissement, maar hoewel het bier vrij goedkoop was, waren de doktersbezoekjes om later weer van de gonorrhoe af te komen, en de daaropvolgende antibiotica en medicijnkuren, zeer kostbaar. Als je jezelf niet meteen liet behandelen dan werd je geheid steriel en met syfilis waren de gevolgen zelfs nog erger.

De duiven dans, met de armen naar achteren kringetjes draaien. Ongetrouwde meisjes deden deze dans op de bruiloften onder begeleiding van zang, trommels, tamboerijn en fluiten.

Op een gegeven moment had Bashir besloten om dan maar te trouwen, niet zozeer uit liefde, maar uit zelfbehoud. Echter voor een huwelijk moest een aanzienlijke bruidschat betaald worden; hoe hoger de opleiding van jezelf, hoe hoger het bedrag. Daarnaast werd ook de hoogte van de bruidschat bepaald door het opleidingsniveau van het meisje en het aantal zusters dat ze had. Voor elke zuster moest een feestjurk met bijpassende schoenen aangeschaft worden. Bij elkaar een vermogen dat met een gewoon salaris in een tiental jaren niet op te brengen was. Het ene resultaat was dat veel mannen slechts erg laat konden trouwen omdat ze eerst een groot aantal jaren moesten sparen. Het andere resultaat was dat je nauwelijks kon sparen als je steeds hoge doktersrekeningen had (het geval van Bashir). Condooms waren kennelijk geen beschikbaar product in Khartoem. Iemand die ging trouwen moest dus voor kapitalen van de naaste familie lenen en zat

daar dan ook weer jaren aan vast om dat terug te betalen. Vorig jaar had Bashir bij de directeur Kamal van het UNESCO bureautje een grote lening aangevraagd om het geleende bedrag van de familie te complementeren en te kunnen trouwen. In ieder geval was hij nu getrouwd en had hij geen hoge doktersrekeningen meer.

De vele trouwerijen waren de enigste ontmoetingsplekken voor jongens en meisjes, maar uiteindelijk werden de huwelijks afspraken wel door de ouders onderhandeld.

Van het ene verhaal kwam het andere.

Met bovengenoemde achtergrond was het dan ook niet verwonderlijk dat er vrij veel stervende mannen waren, terwijl de vaak erg jonge meisjes normaliter als maagd het huwelijk ingingen. Echter, als er geen kinderen kwamen was dat natuurlijk de fout van het meisje, althans dat was altijd de eerste aanname tenzij duidelijk werd dat de man door vroegere escapades zijn eigen zaadproductie om zeep had geholpen, en omdat de man wel wist dat hij reeds onvruchtbaar was. Zoiets mocht echter niet uitlekken en er moesten dus wel kinderen komen, zeker ten aanzien van de schoonfamilie; de familie van het meisje had niet alleen voor een flinke som geld hun dochter uitgehuwelijkt er moesten ook kinderen komen. Dus een veilige spermadonor was noodzakelijk. Saleh van de bibliotheek was zo'n veilige donor, altijd netjes geweest, en vroeg getrouwd, en daar had hij nu plezier van want kunstmatige inseminatie was niet beschikbaar in Khartoem, dat moest fysiek gebeuren. Hoeveel kinderen hij inmiddels had rondlopen vertelt het verhaal niet, maar voor verschillende oud studiegenoten had hij intieme diensten verleend.

Juba.

Dat jaar kwam er een einde aan de burgeroorlog die sinds 1955 in het zuiden aan de gang was en reeds een half miljoen slachtoffers had opgeleverd. Of wij niet wat lagere school ontwerpen konden leveren voor de regio. Het Addis Abbeba Agreement was voor de Nederlandse ontwikkelingshulp dan ook een reden om eens een kijkje te nemen in het zuiden en mijn collega en ik konden meevliegen met een militair transport Fokker F-27, onder leiding van de Nederlandse zaakgelastigde Jan Willem Bertens. Voor de gelegenheid had hij het toestel laten omdopen met zijn eigen naam, die nu in grote plakletters op de romp prijkte. Soedan is 74 keer zo groot als Nederland en de 750 km vlucht naar Juba in het zuiden nam ruim anderhalf uur in beslag, zittend aan de zijkant van een vrij oncomfortabele lege laadruimte. We vliegen over uitgestrekte en onbewoonde vlaktes, eerst de woestijn, en dan in het zuiden over de El Sudd moerassen rond de Nijl, met daaromheen het wijde land van de nomadische veehouders. Eenmaal in de buurt van Juba wilde Jan Willem wel wat meer van de omgeving zien, maar dat gaat beter als het vliegtuig in een bocht hangt, in plaats van dat je schuin door de kleine raampjes kon kijken. Dat vonden de piloten wel wat en na enkele echte achtbaan rondjes, flink door elkaar geschud vanwege de hitte turbulentie, waarbij je zowat recht naar beneden kon kijken, landden we al stuiterend op de stoffige zanderige en kapotte landingsbaan in Juba. Onze Jan Willem Bertens strompelde lijkbleek uit het vliegtuig; nooit geen rondjes meer vliegen graag.

Bij aankomst op het vliegveld van Juba, een van de UN vliegtuigen die voedsel transporteerde naar Juba vanuit Khartoem en vanuit Kenia.

Andere voedsel transporten kwamen via Uganda en moesten de Nijl oversteken.

Wat zijn die mensen zwart hier, een heel stuk zwarter dan in het noorden van de Soedan of in Zambia. En zoveel zon op het lichte zand dat het pijn doet aan je ogen, zelfs met een zonnebril is het nauwelijks te harden; natuurlijk ook omdat we net in de donkere ruimte van het vliegtuig hebben gezeten. De verschillen met het noorden en Khartoem zijn een veelvoud. De twee regio's hebben nauwelijks iets gemeen. Het land is vlak, kaal en uitgestrekt, Juba is een dorpje van niks met hier en daar een gebouwtje of een halve ruïne, de tekenen van jarenlange oorlog en verwaarlozing zijn duidelijk zichtbaar. Langs de kant van de weg zitten onder een rij mangobomen een groep verkopers van cassave, groentes, zeep, gedroogde vis en hulpgoederen; een markt kan je het nauwelijks noemen.

De langzaam stromende en brede Witte Nijl bij Juba met een klein veerpontje waar slechts een personenauto tegelijk op kon.

Een van de problemen van de bevolking en vluchtelingen in Juba was dat er nauwelijks aanvoer van goederen mogelijk was vanuit het zuiden, Kenia. Uit het noorden, langs de rivier kwam al helemaal niets, en uit het zuiden moest alles van de overkant over de brede maar langzaam stromende Nijl getransporteerd worden.

We werden rondgeleid door een burgemeester of zo. Een oude veerpont die er uitzag of hij elk moment kon zinken, kon slechts een enkele kleine truck over zetten. Aan de zuidkant moesten de vrachtwagens uit Oeganda worden overgeladen in kleinere auto's en eenmaal over de rivier weer in andere vrachtwagens als het veel verder getransporteerd moest worden. Het alternatief was om alles uit te laden en met verschillende kleine bootjes over te varen. Het probleem van de tweede oplossing was dat aan de noordkant, de kant van Juba, er heel weinig transport aanwezig was en losse goederen maar al te makkelijk verdwenen.

Bertens: "Waarom maak je niet een drijvende ponton brug die je met Bailey elementen aan elkaar koppelt, dan kan je zo naar de overkant rijden, en dat is snel voor elkaar".

Burgemeester: "Dank u wel Mr. Ambassador, dat is reuze vriendelijk van U dat U ons een mooie pontonbrug aanbiedt, dat zal echt een heleboel problemen oplossen, hier is de beste plaats natuurlijk, en wanneer denkt u dat de brug klaar is?"

Op die reactie had Jan Willem niet echt op gerekend, maar hij loste het op als echte ambassadeur. Immers, het departement van ontwikkelingshulp had een boel geld en een genieafdeling in Vucht kon wel

gemobiliseerd worden om een pakketje op de boot naar Kenia te zetten. Op de terugweg in het vliegtuig nog wat tijdsplanning en budgetplanning gemaakt, en overlegd wat de snelste manier was om die brug daar neer te leggen. Het zou niet meer dan een miljoen kosten met alles er op en er aan. Zo ging dat anno 1972.

Een van de hoofdwegen bij Juba. Onder de bomen in de schaduw was er wat markt van groente en soms gedroogde of verse vis uit de rivier.

Khartoum of de Soedan was niet een echte handige plaats voor de UNESCO om het Afrikaanse scholenbouwprogramma te ondersteunen. Om naar een ander land in Afrika te vliegen moest je eerst naar Cairo en Rome of Parijs vliegen, een kostbare aangelegenheid. Met de ontwikkeling van het nieuwe regionale bureau van de UNESCO in Senegal werd besloten om daar naartoe te verhuizen. De eerste die vertrok was Jan vanwege de beëindiging van zijn contract. Hij had zijn Austin Mini al verkocht in Engelse ponden, en een dikke envelop met cash in grote coupures aan de franse directiesecretaresse Henriette gegeven om op kantoor te bewaren. De opbrengst van zijn auto was zelfs veel meer dan wat hij er voor had betaald vanwege het UN belasting voordeel bij import. Het was ook aanzienlijk meer dan een dik jaarsalaris voor lokale begrippen.

Bij de markt in Juba, een ander volk dan in Khartoum

Nu werkte ik wel eens aan tekeningen bij het raam op de eerste verdieping en had dan uitzicht op wie er al zo op kantoor arriveerde of wegging. Ik zag het wel, maar kende de bezoekers niet, slechts zelden was er iemand die me bekend voorkwam. Op een goed moment werd ik naar beneden geroepen in verband met de voorbereiding voor de verhuizing. Allemaal in de bibliotheek voor de taakverdeling waar Henriette een overzicht gaf van wie wat ging doen in verband met de aanstaande verhuizing. Het animo om aan de verhuizing te beginnen was niet zo groot, want voor het lokale personeel zou het betekenen dat hun goed betaalde contracten beëindigd zouden worden, slechts de Soedanese directeur Kamal en de internationale staf zouden meeverhuizen naar Senegal. Zelf vroeg ik me ook af wat ik daar moest doen want de verhuizing was hoofdzakelijke een logistieke onderneming van het kantoor.

'S middags na de lunch grote paniek: het geld van Jan was uit de bureaula van Henriette gestolen tijdens of na de bibliotheek ontmoeting, of gedurende de lunch, en het was hoogst waarschijnlijk dat iemand van kantoor de dader was. Niemand de deur uit!!!, letterlijk. De directeur Kamal was er niet dus nam Henriette als directiesecretaresse de leiding. De politie erbij en alle personeel moest een voor een ondervraagd worden. De directiesecretaresse gedroeg zich als het slachtoffer, want het geld was immers uit haar bureaula verdwenen. Nee, de buitenlandse experts hoefden niet ondervraagd te worden en hoefden ook niets te zeggen, die stonden immers boven elke verdenking. Wij konden meteen naar huis en iedereen anders moest nablijven tot het geld gevonden was. De volgende dag hoorden we dat een vrouwelijke politieagent zelfs een intern onderzoek had gedaan bij twee andere secretaresses, gezien de mogelijkheid dat je een rol bankpapier in je vagina kon stoppen. Maar ook dat had niets opgeleverd. Het geld was weg.

Een latere reconstructie leerde (toen zaten we alweer in Senegal) dat ik die ochtend de Soedanese echtgenoot van Henriette het kantoor heb zien binnengaan, korte tijd voordat we allemaal naar de bibliotheek moesten komen voor de "verhuis briefing". Ik moest dus bij het raam vandaan en daarom was de bibliotheek scene opgezet. Het kantoor van de directeur en diens secretaresse Henriette was aan de voorkant, dus met iedereen in de bibliotheek was er geen controle meer bij de ingang van het gebouw. Haar echtgenoot heeft de dikke envelop met geld meegenomen en Henriette heeft dat pas na de lunch gemeld. Ik geloof zelfs dat er uiteindelijk niemand is opgepakt voor deze diefstal. Waarom, of waarom niet, vroegen wij ons af?

De Soedanese echtgenoot van Henriette was een knap uitziende man type Omar Sharif, en een in Parijs afgestudeerde academicus die tijdens zijn studie kennis had gemaakt met Henriette. Zij was volledig gecharmeerd van deze knappe en exotische Omar en ze zijn dan ook getrouwd zodra zijn studie er op zat. Dat was best slim van hem, want in de Soedan zou hij volgens de heersende familiegebruiken een gigantisch fortuin betaald moeten hebben voor een gestudeerde vrouw, en een Française kostte bijna niets, althans geen bruidsschat en niet de hele familie aankleden. De meeste Soedanezen die in Londen of Parijs studeerden en daar hun titel behaalden verkozen deze optie. De meisjes wisten echter nauwelijks waar ze in terecht kwamen. Informatie omtrent de leefwijzen in Afrika was nauwelijks beschikbaar, en liefde maakt blind.

Na een jaar of twee getrouwd te zijn, bleek dat het stel geen kinderen kon krijgen, en natuurlijk lag dat aan de vrouw. Het resultaat was dat Henriette van de ene gynaecoloog naar de volgende lokale en buitenlandse dokter moest en veel en regelmatig geld aan onderzoeken, kuren en vruchtbaarheid behandelingen moest betalen. Haar goed betaalde baantje bij de UNESCO was zelfs niet genoeg om de kosten te betalen, en de druk van haar echtgenoot Omar en zijn familie om een kind te produceren nam met het jaar toe. Zo namen ook de kosten van de dokter bezoeken en de behandelingen toe. Uiteraard had ze thuis verteld dat ze een dikke envelop met geld van Jan moest bewaren. Dat flinke cash bedrag leidde tot het plan om die te laten verdwijnen en aldus geschiedde. Ook bleek later, toen we eenmaal in Senegal waren, dat zowel Kamal als Jan deze gang van zaken naderhand ook hadden gereconstrueerd. Jan kreeg een nieuwe baan bij de UNESCO en het verlies van een dikke winst op zijn auto was snel gerelativeerd.

We hebben Saleh niet gevraagd of hij soms ook diensten had verleend aan Henriette.

*****